

Lad eleverne snuse til flere sprog

Der er ingen grund til at begrænse sprogundervisningen til engelsk, tysk, spansk og fransk i gymnasiet. Lærerne kan med fordel introducere eleverne til alternative sprog som ungarsk, arabisk og swahili, lyder det fra to sprogforskere. Deres forskning viser, at en flersprogethedsdidaktik styrker elevernes sproglige opmærksomhed, motivation og glæde ved at lære sprog.

Af **Mathilde Weirsøe**

Alle menslike wesens word vry, met gelyke waardigheid en regte, gebore. Hulle het rede en gewete en behoort in die gees van broederskap teenoor mekaar op te tree.

Hvad, der ved første øjekast synes som det rene volapyk, kan ved anden eller tredje læsning give lidt mere mening. Ord som *menslike*, *waardigheid*, *gebore* og *broederskap* forstår vi, fordi vi trækker på vores danske og måske også vores tyske gloser for at finde mening i teksten, som er et uddrag fra FN's menneskerettighedserklæring. På afrikaans, der er et af Sydafrikas 11 officielle sprog, og som er beslægtet med nederlandsk.

Teksten er del af et nyt forskningsbaseret undervisningsmateriale til brug i faget almen sprogforståelse (AP) i gymnasiet. Materialet udspringer af forskningsprojektet PE-LAL: *Plurilingual Education – Minority and Majority Students' language awareness*

across Educational Levels, der er støttet af Danmarks Frie Forskningsfond.

Bag projektet står blandt andet projektleder og bevillingsindehaver Petra Daryai-Hansen, der er lektor i fremmedsprogsdidaktik ved Institut for Engelsk, Germansk og Romansk på Københavns Universitet. Hun siger:

"Forskningsresultaterne viser, at vi kan styrke elevernes sproglige opmærksomhed ved at lukke flere sprog ind i sprogundervisningen. I gymnasiet har vi afprøvet det i faget Almen sprogforståelse, men i princippet kan åbenheden gøre gavn i og på tværs af alle sprogfag, sådan som vores undersøgelser fra grundskolen peger på."

Og hvad vil det så sige – øget sproglig opmærksomhed? Kort sagt går det, ifølge forskerne, ud på at skabe en bevidsthed hos eleverne om, at verdens sprog er mangfoldige, og at de faktisk kan forstå elementer af mange flere sprog, end de går og tror. Derudover handler det om at rette blikket

mod sprog i det hele taget, og at tænke over og tale om, hvad sprog er, hvad de gør, og hvad vi gør med dem.

Line Krogager Andersen er også del af PE-LAL-projektet og har fokus på gymnasieområdet. Nærmere bestemt på, hvordan flersprogethedsdidaktik kan styrke elevernes sproglige opmærksomhed inden for rammerne af AP-forløbet. Hun er postdoc ved Center for Grundskoleforskning og Center for Gymnasieforskning på Syddansk Universitet og uddyber, hvad den sproglige opmærksomhed består i:

"Det handler ikke om, at eleverne skal lære at tale afrikaans eller hollandsk, men om, at de skal forstå, hvorfor de kan forstå noget fra de sprog, som de ellers anså for komplet fremmede. Herved bliver de opmærksomme på, at sprog griber ind i hinanden, og at det at lære nye sprog bygger bro til en viden, de allerede har fra andre sprog."

VIÐI GILVEKI
PÆÐZIMST
BRVI UN
KIENLIZI!

TUTTI GLI ESSERI
MANI NASCANO
ER: ED EGUALI

Hver móður er þorinn fræls
og jafn öðrum að virðingu og
rættindum. Menntu eru gæddar
vitðinum og samvirkni, og

SEMUA
ORANG
DILAHIRKAN
MERDEKA
DAN
MEMPUYAI
MARTABAT

ALLE MEN
WORDE VRIJ EN
GELIJK IN
WAARDIGHEID

01

Flere byder ind

Konkret har Line Krogager Andersen samarbejdet med to aarhusianske gymnasier, hvor en gruppe lærere er blevet introduceret til en række værktøjer og principper, som de har integreret i undervisningen i AP. Derpå har hun observeret undervisningen og gennemført fire fokusgruppeinterviews med eleverne.

Hensigten var at blive klogere på, hvad der sker med elevernes sproglige opmærksomhed, når man som lærer i AP-forløbet griber sprogundervisningen anderledes an og trækker nye didaktikker og flere sprog – også meget fremmedartede – ind i undervisningen.

"Mine undersøgelser viser, at de allerfleste elever – både de fagligt stærke, de fagligt udfordrede og de flersprogede elever – har gavn af at arbejde med flere sprog i AP. På det gymnasium, hvor vi gik længst med den flersprogethedsdidaktiske tilgang, gav lærerne klart udtryk for, at eleverne klarer sig bedre i faget, end de har set før," siger hun og peger på, at både engagementet og motivationen stiger blandt eleverne:

"Flere elever byder ind med det, de ved og kan tænke sig frem til. De synes, det er en spændende måde at lære på. Og samtidig er denne åbne og favnende tilgang til sprogundervisning med til at skærpe deres

opmærksomhed på hinandens sproglige ressourcer."

Læreren kan med fordel tage udgangspunkt i de sproglige ressourcer, der er i klassen. Er der elever med arabisk baggrund, så brug dem i undervisningen, opfordrer Line Krogager Andersen.

"Nogle elever taler arabisk, somali, græsk eller noget helt fjerde derhjemme. Og frem for at eleverne skal pakke de ressourcer væk, og måske endda skamme sig over dem, inviteres de til at sætte dem i spil i sprogundervisningen," fortæller hun.

Den fremgangsmåde aktiverer elever, der ellers plejer at sidde med tasken på bordet og gemme sig nede på bagerste række.

Flersprogethedsdidaktisk undervisningsmateriale til Almen sprogforståelse i 1.G

Den sproglige detektiv

Eleverne får udleveret bidder fra menneskerettighedserklæringen på forskellige sprog – men en tekstbid ad gangen. Formålet er, at eleverne skal få en oplevelse af, at de bliver klogere, når de læser teksten på forskellige sprog. Den første tekst, de får, er længst væk fra dansk. Men forhåbentlig kan de alligevel forstå noget. Er der nogle ord, de ved, hvad betyder? Så skriver de dem ned. Så får de tekst nummer to, der er lidt nemmere at forstå osv. Det første er afrikaans, så hollandsk, så plattysk, så tysk og til sidst dansk.

Eleverne trækker på *interkomprehensionsstrategier* for at løse opgaven – de bygger bro mellem beslægtede sprog.

Der er refleksionsspørgsmål indbygget i opgaven: Hvorfor er menneskerettighederne oversat til så mange sprog?

Menneskerettighedserklæringen på tværs af sprog

Opgaven har lyd med og handler om de nordiske sprog. Er der lyd-sammenhænge, som eleven kan genkende på tværs af sprogene? Hvordan kan det kobles til sprogenes individuelle og fælles historie?

Det er *interkomprehensionsdidaktikken*, der er i spil – sprog fra samme sprogstamme bygger på hinanden. Opgaven træner elevernes sproglige opmærksomhed, når de reflekterer over sammenhængen mellem de forskellige beslægtede sprog.

Opgaven indeholder også tre videoer på tegnsprog – tysk, fransk og italiensk. Man ser tre mennesker, der viser teksten på tegnsprog, og det er ifølge Line Krogager Andersen tankevækkende for eleverne. De tror typisk, at tegnsprog er universelt. Men det er det ikke, og så får eleverne en god refleksion og dialog om, hvorfor det ikke er det.

Høflighed på tværs af sprog

Her bliver eleverne spurgt om, hvilke tiltaleformer der findes på de sprog, de kender. Og om der er forskel på, hvordan de bruges af unge og gamle.

De bliver præsenteret for eksempler på ungarsk og arabisk. Hensigten er at skabe rum for andre typer af sproglig opmærksomhed end den, der knytter sig til de sprog, de kender.

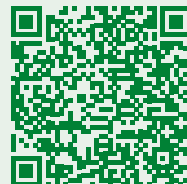
Samtidig skaber teksten rum for, at eleven bruger sine egne sproglige ressourcer for at løse opgaven, men også at han/hun anlægger en analytisk tilgang – man ser noget fremmedartet, forholder det til sit eget, og på den måde får man et nyt blik på sit eget sprogs høflighedsformer.

Læreren kan med fordel tage udgangspunkt i de sproglige ressourcer, der er i klassen – er der elever med arabisk baggrund, så brug dem i undervisningen, opfordrer Line Krogager Andersen. Det er især *bevidstheds-* og *anerkendelsesdidaktikken*, der er i spil.

Prøv kræfter med swahili

Her arbejder eleverne med den *praktiske sproglige opmærksomhed*. De *gør* noget med sproget, i og med at de skal producere sætninger på swahili. De producerer et sprog, de slet ikke kender til. De eksperimenterer, og de laver selvfølgelig fejl. Men de har oplysningerne til at lave korrekte sætninger. De allerfleste elever er nybegyndere på swahili, så der er rum til, at hvis man laver fejl, så gør det ikke noget, for ingen forventer, at man rammer den i første hug. Det åbner for en legende, eksperimenterende og kollaborativ tilgang med masser af dialog.

Find teksterne og lærervejledningen her:

Kilde: Line Krogager Andersen

Pludselig får de selvtillid og ser, hvordan netop de kan byde ind. Line Krogager Andersen uddyber, hvordan flersprogethedsdidaktik også kommer lærerne til gavn:

"Den bidrager til at øge engagementet blandt elever, og det betyder meget – også for lærerne og deres undervisning, som forløber anderledes end ellers, netop fordi eleverne er så motiverede. Så mange af de lærere, der har afprøvet den her didaktik, kan virkelig se meningen med det."

Nytænk didaktikken

Men hvordan får man som lærer i AP konkret skabt en engagerende og inkluderende undervisning, som styrker *alle* elevers sproglige opmærksomhed?

Det handler især om at være åben for at nytænke didaktikken og lade undervisningen – herunder undervisningsmaterialet – tage afsæt i tre didaktiske tilgange, som forskerne, på baggrund af deres empiri og teori, har identificeret, kan styrke elevernes sproglige opmærksomhed.

Den første didaktiske tilgang, *integreret sprogdidaktik*, skal udvikle elevernes kommunikative kompetencer på et nyt sprog ved at bruge et kendt sprog som springbræt. Så hvis eleverne skal lære fransk, er der måske noget fra dansk eller engelsk, der minder om det franske, som læreren kan trække ind i undervisningen. Det er, som Petra Daryai-Hansen udtrykker det: "Ret simpel lærings-teori – man opbygger ny læring ved at tage afsæt i det, eleven allerede kender til."

Elever som sproglige detektiver

Den anden tilgang, *interkomprehensionsdidaktik*, handler om at bygge bro mellem beslægtede sprog. Formålet er her at styrke elevernes lytte- og læsekompetencer. Den didaktik kommer i spil i de opgaver, som artiklen her indledte med, og som Line Krogager Andersen har udarbejdet til brug i gymnasiet.

Konkret arbejder eleverne med små tekstbidder fra FN's menneskerettigheds-erklæring på fem forskellige sprog fra samme sprogstamme. Det starter langt fra det genkendelige – afrikaans – og tager så turen over plattysk og hollandsk og ender med noget, de fleste elever kender, nemlig tysk. Den samme øvelse kan ske med afsæt i romanske sprog og de nordiske sprog, hvor første tekstbid er på færøsk, næste

på islandsk, så svensk, så norsk og til sidst dansk.

"Opgaven hedder 'Den sproglige detektiv', og den har vist sig at skabe et stort engagement blandt eleverne. De synes, det er spændende at blive klogere på de enkelte sprog og kunne forbinde dem og dermed udvide deres viden om sprog," fortæller Line Krogager Andersen og sætter ord på, hvordan opgaveløsningen stimulerer flere former for sproglig opmærksomhed hos

"Nogle elever taler arabisk, somali, græsk eller noget helt fjerde derhjemme. Og frem for at eleverne skal pakke de ressourcer væk, og måske endda skamme sig over dem, inviteres de til at sætte dem i spil i sprogundervisningen."

Line Krogager Andersen

eleverne, blandt andet den *kritiske sproglige opmærksomhed*:

"Når eleverne arbejder med menneskerettighedserklæringen på forskellige sprog, kan de fx komme til at diskutere, hvorfor den er oversat til så mange sprog, og hvad menneskerettighederne betyder for folk i vores danske kultur – og i andre kulturer. Hvorfor er der forskel fra land til land?"

Styrker elevernes tolerance

Den tredje didaktiske tilgang, *sproglig bevidstheds- og anerkendelsesdidaktik*, handler om at inkludere klassens, samfundets og hele verdens mangfoldighed i sprogundervisningen.

"Det er en didaktik, der har til hensigt at udvide elevernes sproglige horisont og samtidig styrke deres respekt for det, der er ukendt for dem," forklarer Petra Daryai-Hansen.

En af opgaverne fra undervisningsmaterialet til AP-forløbet i 1.G hedder *Høflighed på tværs af sprog*. Her bliver eleverne spurgt om, hvilke tiltaleformer der findes på de sprog, de kender. Og om der er forskel på, hvordan de bruges af unge og gamle.

"Eleverne bliver dernæst præsenteret for høflighedsformer på ungarsk, vietnamesisk og arabisk. Hensigten er at skabe rum for andre typer af sproglig opmærksomhed end dem, der knytter sig til de sprog, de kender," forklarer Line Krogager Andersen og tilføjer:

"Samtidig skaber teksten rum for, at eleverne bruger deres egne sproglige ressourcer for at løse opgaven, men også at de anlægger en analytisk tilgang – de ser noget fremmedartet, forholder det til deres eget, og på den måde får de et nyt blik på deres eget sprogs høflighedsformer."

Opgaven skærper den *metasproglige opmærksomhed*. Det er også den, der folder sig ud, når eleverne, efter at have arbejdet med interkomprehensions-opgaverne, reflekterer over, hvorfor de kan forstå noget på afrikaans. Og hvorfor de forstår lidt mere på hollandsk osv.

Rasmus fra 1.G, som Line Krogager Andersen har interviewet, sætter ord på det fra et elevperspektiv:

"Jeg vil sige, jeg lærte faktisk også noget mere om mit eget sprog... ja, så var det også bare meget spændende også at høre om, for eksempel vietnamesisk"

Plads til eksperimenter

Med et dedikeret fokus på flersprogethed bliver læringsrummet mere åbent og eksperimenterende, fortæller Line Krogager Andersen. Det kommer blandt andet til udtryk i en opgave, hvor eleverne bliver bedt om at producere sætninger på swahili. Hun uddyber:

"For de allerflestes vedkommende er det et sprog, de slet ikke kender til. Så de må eksperimentere, og de laver selvfølgelig fejl. De har i princippet oplysningerne til at lave korrekte sætninger, men ingen forventer, at de rammer rigtigt i første hug. Det åbner for en legende, eksperimenterende og kollaborativ tilgang med masser af dialog."

>

Forskellige typer sproglig opmærksomhed

De tre didaktiske tilgange, *integreret sprogdidaktik*, *interkomprehensionsdidaktik* og *sproglig bevidsthed og erkendelsesdidaktik*, bidrager hver især til at styrke elevernes sproglige opmærksomhed, som ifølge forskernes analyser rummer tre dimensioner: *Praktisk sproglig opmærksomhed*; *Metasproglig opmærksomhed* og *Kritisk sproglig opmærksomhed*.

→ **Praktisk sproglig opmærksomhed** kobler til begreber i læreplanen om sproglig kreativitet og fantasi. Og især også til praksisfaglighed. Den praktisk sproglige opmærksomhed kommer fx til udtryk, når eleven intuitivt og umiddelbart eller bevidst og intentionelt handler gennem eller gør noget med sproget.

→ **Den metasproglige opmærksomhed** opstår, når eleven fokuserer på sproget som objekt og implicit eller eksplicit giver udtryk for sproglig viden eller refleksion. Den metasproglige opmærksomhed kommer fx i spil, når eleverne, efter at have arbejdet med interkomprehensionsopgaverne, reflekterer over, hvorfor de kan forstå noget på afrikaans. Og hvorfor de forstår lidt mere på hollandsk.

→ **Den kritiske sproglige opmærksomhed** kommer i spil, når eleverne eksplicit eller implicit anlægger et kritisk perspektiv på de sproglige fænomener og sprog, de bliver præsenteret for. Det kan komme til udtryk som kritisk stillingtagen og kritisk selvrefleksion.

Kilde: Petra Daryai-Hansen og Line Krogager Andersen

Hun forklarer, at eleverne gennem den opgave træner deres *praktiske sproglige opmærksomhed*, der kobler sig til begreber i læreplanen om sproglig kreativitet og fantasi, og især også til den praksisfaglighed, som der fra politisk hold, men også forskningsmæssigt, er stort fokus på i disse

Fakta om PE-LAL-projektet

PE-LAL: *Plurilingual Education – Minority and Majority Students' language awareness across Educational Levels* er et treårigt projekt, finansieret af Danmarks Frie Forskningsfond 2020-2023. Forskerne har både lavet kvalitative undersøgelser i form af observationer og interviews i grundskolen og i gymnasiet.

år. Den praktisk sproglige opmærksomhed kommer altså til udtryk, når eleven handler gennem eller gør noget med sproget. Fx når de som her prøver at konstruere sætninger på swahili.

Forvirrede elever?

Mange af lærerne oplever, at de didaktiker, der knytter sig til flersprogethed, giver enormt meget mening i netop AP, fordi det forbinder sprogfagene meningsfuldt.

Men forskerne vil gerne gå skridtet videre og opfordrer gymnasier til at arbejde med flersprogethedsdidaktik i alle sprogfag.

Men risikerer vi ikke at forvirre de unge mennesker med alle de sprog? Og fjerner det ikke fokus fra de sprog, de *skal* lære, og som de skal til eksamen i?

Den bekymring tilbageviser forskerne med deres erfaringer fra projektet. Og så vil de gerne slå en pointe fast:

"Undervisning i flersprogethed skal ikke *erstatte*, men *supplere* sprogundervisning i de enkelte sprogfag. Og faktisk tyder det på, at det som supplement styrker de specifikke sprogfag," lyder det fra Petra Daryai-Hansen.

Men hun understreger samtidig, at det ikke kun handler om at fostre en kommunikativ bevidsthed, der sikrer, at eleverne kan udtrykke sig på engelsk, tysk, spansk eller fransk; det handler også om at tænde deres sproglige erkendelse og bevidsthed, så de får en viden om og en forståelse for, at der findes mange andre sprog i verden.

God latin?

Hvad bliver der af den gode gamle latin, hvis flersprogetheden bliver ny praksis i AP – og på sigt måske i alle sprogfag? Har latin

fortsat en rolle at spille i den flersprogede tilgang til sprogundervisning i gymnasiet?

Selvom latin fylder mindre på skoleskemaet i dag end tidligere, er der fortsat latin i 20 timer af de 45 timer i AP-faget. Men der er ifølge Line Krogager Andersen ingen sprogdidaktisk grund til at ophøje latin til noget ekstraordinært.

"Der har været en tanke om, at latin har en særlig beskaffenhed for at lære at forstå sprog. Blandt andet derfor var det i sin tid vigtigt, at latin fyldte meget i gymnasiet. Men latin er ikke mere eller mindre egnet end andre sprog til at forstå sprogstruktur. Det er mange andre sprog også gode til."

Det giver dog fortsat mening, at eleverne i gymnasiet lærer latin, mener hun:

"Eleverne vil gennem hele livet støde på begreber og udtryk, der i deres rene form stammer fra græsk og latin. Derfor har latin en særlig nytteværdi og relevans i vores kulturkreds. Men der er bare ingen grund til, at vi begrænser os til latin. Verdens sprog er meget mere mangfoldige end de sprog, der relaterer sig til den romanske sprogstamme." ●

Line Krogager Andersen har været postdoc ved Center for Grundskoleforskning og Center for Gymnasieforskning på Syddansk Universitet. Hun har stået for 9. klasse og den gymnasiale del af PE-LAL-projektet. I dag er hun ansat ved Lærerruddannelsen på UCL Professionshøjskole og Erhvervsakademi.

Petra Daryai-Hansen er lektor i fremmedsprogsdidaktik ved Institut for Engelsk, Germansk og Romansk på Københavns Universitet. Hun er bevillingsindehaver og projektleder på PE-LAL-projektet.

Læs mere på gymnasieforskning.dk

- 📖 Et sprogtypologisk blik på alverdens sprog: Karen Lund
- 📖 Hvilke sprogdidaktiske greb kalder nutidens og fremtidens sprogundervisning på – og hvordan kan vi motivere eleverne til at lære andre fremmedsprog end engelsk?: Petra Daryai-Hansen
- 📖 Syv myter om begyndersprog: Mads Jakob Kirkebæk & Karen Lund